

האגף לחקירות ולמודיעין
היחידה המוציאה : חטיבת החקירות

שם הנוהל : חקירת אנשים עם מוגבלות	מס' הנוהל : 03.300.267	תחולה : 13.11.13 תוקף : פברואר 2014
נוהל זה הותר חלקית לעיון על פי חוק חופש המידע (למעט הנספחים)		

1. כללי

- א. נוהל זה מתווה את דרכי הטיפול המשטרתי בעת חקירת אדם עם מוגבלות, תוך הקפדה על ערכי שוויון וכבוד האדם.
- ב. מטרת הנוהל ליישם, בהתאם לחוק, את ההתאמות הנדרשות במסגרת החקירה המשטרית, אשר יאפשרו הן למשטרה והן לאדם עם מוגבלות, תקשורת יעילה וגישה למערכת המשפט, כפי שקיים לגבי כלל הציבור.

2. הגדרות

- א. "אדם עם מוגבלות נפשית" - אדם עם לקות נפשית שבשלה מוגבלת יכולתו להיחקר או למסור עדות.
- ב. "אדם עם מוגבלות שכלית" - כל אחד מאלה :
- אדם עם פיגור שכלי שאובחן כמפגר בשכלו בידי ועדת אבחון, שהוקמה לפי חוק הסעד (טיפול במפגרים), תשכ"ט-1969.
 - אדם עם לקות שכלית אחרת שבשלה מוגבלת יכולתו להיחקר או למסור עדות.
 - אדם עם הפרעה התפתחותית מורחבת, לרבות אדם עם אוטיזם, שבשלה מוגבלת יכולתו להיחקר או למסור עדות.
- ג. "אדם עם מוגבלות אחרת" - כל אחד מאלה :
- "אדם עם מוגבלות בראיה" - אדם אשר ראייתו מוגבלת על אף שימוש במשקפיים או עדשות מגע.
 - אדם עם מוגבלות שמיעה :
 - אדם המתקשר באמצעות שפת הסימנים בלבד.
 - אדם עם מוגבלות שמיעה המגבילה באופן משמעותי את יכולת התקשורת עמו ואשר אינו נעזר במכשיר שמיעה אישי.
 - אדם עם מוגבלות שמיעה ומוגבלות ראייה המתקשר באמצעות שפת סימנים במגע.
 - אדם עם מוגבלות בניידות.
 - אדם שעקב מוגבלותו אינו יכול לקרוא.

6) אדם עם מוגבלות בתקשורת- אדם המתקשה בקיום תקשורת מילולית בעל פה ו/או בכתב באופן המגביל באופן משמעותי את יכולת התקשורת עימו.

ד. "חוקר מיוחד"- חוקר שמינה שר הרווחה לעניין חקירת אנשים עם מוגבלויות שכליות לפי חוק הליכי חקירה והעדה (התאמה לאנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית), התשס"ו-2005.

ה. "קצין ממונה" - כהגדרתו בפקודת מטא"ר 14.01.34 - "עיתוב, מעצר ושחרור".

3. הבסיס החוקי

להלן פירוט החוקים והתקנות המהווים בסיס להנחיה זו :

- א. חוק הליכי חקירה והעדה (התאמה לאנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית), התשס"ו-2005.
- ב. חוק סדר הדין הפלילי (חקירת חשודים), התשס"ב-2002.
- ג. חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח-1998.
- ד. תקנון שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות (התאמות נגישות לשירות), התשע"ג-2013, סעיפים 38 – 40.

4. הנחיות

א. **חקירת אדם עם מוגבלות שכלית :**

1) תחולת הנוהל לגבי אדם עם מוגבלות שכלית :

- א) חשוד בעל מוגבלות שכלית הנחקר בכל עבירה.
- ב) כל אדם עם מוגבלות שכלית הנחקר בעבירות לפי סעיפים 199 עד 205, 208, 214, 298, 300, 305, 329(א), 333 ו-345 עד 351 לחוק העונשין.
- ג) עבירה, לפי כל דין, של אחראי על קטין או חסר ישע, שנעברה כלפי האדם עליו הוא אחראי.
- ד) עבירה נלווית - כל עבירה אחרת שנעברה במהלך ביצוע עבירה המופיעה בסעיפים (ב) – (ג) לעיל, ובלבד שהאדם עם המוגבלות נחקר גם בעבירה המופיעה בסעיפים (ב) – (ג) לעיל.

2) **חקירת אדם בעל מוגבלות שכלית בעבירות המנויות בסעיף 1א4 לעיל תבוצע על ידי חוקר מיוחד.**

3) הליך ההפניה לחוקר מיוחד :

- א) סבר חוקר לפני תחילת חקירה או במהלכה, כי אדם העומד להיחקר או הנחקר בפניו הוא אדם עם מוגבלות שכלית, יברר , מוקדם ככל הניתן, האם הנחקר הוא אכן בעל מוגבלות זו.
- ב) בכדי לברר שאלה זו, באפשרות החוקר לברר עם הנחקר אם נערך בעניינו אבחון כלשהו , באיזה מוסדות חינוך למד, האם הגיע לבדו להיחקר, היכן ועם מי מתגורר, היכן עובד, האם מקבל קצבה כלשהי, האם מצוי בטיפול או מעקב של עובד סוציאלי או מרפאה כלשהי ולקבל תיעוד רלבנטי .
- ג) במקרים בהם לא ברור לחוקר אם מדובר באדם עם מוגבלות שכלית, יידע את הקצין הממונה ויתיעץ עם האחראי על חקירות מיוחדות במשרד הרווחה באותו המחוז – לרשימת האחראים – ר' נספח א'.
- ד) סבר החוקר כי מדובר באדם עם מוגבלות שכלית, יפנה לחוקר מיוחד את חקירת האדם עם המוגבלות השכלית באמצעות טופס הפנייה לחקירה מיוחדת- ראה נספח ב' .

ה) על החוקר להעביר את טופס ההפניה באמצעות פקס למשרדי היחידה לחקירות ילדים ולחקירות מיוחדות במשרד הרווחה, ולוודא בטלפון את קבלת הפקס. העתק טופס ההפניה יצורף לחומר החקירה.

ו) בטרם ביצוע החקירה, על החוקר להעביר לחוקר המיוחד כל חומר חקירה העשוי לסייע לחוקר המיוחד בניהול החקירה.

ז) בשעות הערב, סופי שבוע וחופשות יש לפנות ישירות לכונן היחידה לחקירות מיוחדות במשרד הרווחה. רשימת הכוננים מועברת לתחנות המשטרה על ידי היחידה לחקירות ילדים ולחקירות מיוחדות מדי חודש.

ח) סירב החוקר המיוחד לקבל לטיפולו את חקירת הנחקר, יתעד זאת החוקר בכתב ויעדכן את הקצין הממונה.

ט) סבר הקצין הממונה כי על אף הסירוב, נדרשת חקירה מיוחדת, יתייעץ עם קצין נפגעי העבירות המחוזי.

י) סבר קצין נפגעי העבירות המחוזי כי אכן נדרשת חקירה מיוחדת, יפנה לאחראי על חקירות מיוחדות באותו המחוז. ככל שנותרת מחלוקת בין קצין נפגעי העבירות המחוזי לאחראי על החקירות המיוחדות במשרד הרווחה- על קצין נפגעי העבירות המחוזי ליידע בכך את רמ"ד נפגעי עבירה או קצין מטעמו.

יא) התגלה הצורך, תוך כדי חקירה משטרתית, לבצע פעולה המצריכה נוכחותו או השתתפותו של אדם עם מוגבלות שכלית שהופנה לחקירה בידי חוקר מיוחד, על החוקר לפעול בהתאם להוראותיו של החוקר המיוחד לעניין פעולה זו.

יב) טען חשוד או מי מטעמו כי הינו בעל מוגבלות שכלית, בשעה שחוקר לא סבר כך, רשאי החשוד לערור לבית משפט השלום שבאזור שיפוטו מתנהלת החקירה. פניה לבית המשפט אינה מהווה עילה לעיכוב חקירת האדם שלא על ידי חוקר מיוחד.

4) חקירה דחופה:

א) חוקר רשאי, באישור הקצין הממונה, לחקור אדם עם מוגבלות שכלית אם הדבר נדרש באופן מיידי כדי למנוע את סיכול החקירה או את שיבושה, סיכון לחיי אדם או לשלומם, לאפשר את מעצרים של חשודים נוספים או לשם גילוי ראיה.

ב) על החוקר לתעד בכתב את הנימוקים לעריכת החקירה שלא על ידי חוקר מיוחד.

ג) ככלל, יש לתעד חקירה דחופה בהתאם למדרג המפורט להלן בסעיף 74, אלא אם לא ניתן לעשות כן עקב דחיפות החקירה.

ד) באם לא נערך תיעוד חזותי או קולי, על החוקר לתעד בכתב את החקירה הדחופה ואת הסיבות לתיעודה בדרך זו.

ה) חדל להתקיים הצורך בחקירה דחופה, יפנה החוקר את המשך חקירת האדם עם המוגבלות ככל שיידרש לחוקר מיוחד.

5) הודעה על חקירה של אדם עם מוגבלות שכלית:

א) ככלל, על הגורם החוקר אדם עם מוגבלות שכלית לידע את אפוטרופסו בדבר חקירתו.

ב) על אף האמור בסעיף 5א) לעיל, ניתן לזמן לחקירה ולחקור אדם עם מוגבלות שכלית ללא ידיעת אפוטרופסו, לרבות ביצוע פעולות נוספות, בהתקיים אחד התנאים הבאים:

- (1) הנחקר ביקש שלא להודיע לאפוטרופוסו, והממונה על החקירה, לאחר שהתייעץ עם החוקר המיוחד סבר כי אין טובתו של הנחקר מחייבת הודעה כאמור.
- (2) לדעת הממונה על החקירה, לאחר שהתייעץ בחוקר המיוחד, הודעה לאפוטרופוס תעכב את חקירת העבירה בשל קושי להודיע לאפוטרופוס בזמן סביר, ויש יסוד סביר להניח שהעיכוב יסכל את חקירת העבירה או ישבשה, יסכל מניעה של פשע, יצור סיכון לחיי אדם או לשלומם, או ימנע מעצרים של חשודים נוספים או גילוי ראיה.
- (3) לדעת הממונה על החקירה, לאחר שהתייעץ עם החוקר המיוחד, אין להודיע לאפוטרופוס כאשר החשוד הוא בן משפחתו של האדם עם המוגבלות השכלית, אפוטרופסו או בן משפחתו של אפוטרופסו, מטעמים של טובת הנחקר או טובת החקירה.
- (4) לדעת הממונה על החקירה, לאחר שהתייעץ עם החוקר המיוחד, קיים חשש לפגיעה בשלומם הגופני או הנפשי של הנחקר.
- ג) חדל להתקיים הטעם שהצדיק חקירת האדם עם המוגבלות השכלית ללא ידיעת אפוטרופסו, על הגורם החוקר להודיע לאפוטרופוס על חקירת האדם עם המוגבלות, אם אין מניעה אחרת להודיע עליה על פי סעיף זה.
- ד) ליווי בחקירה של אדם עם מוגבלות שכלית:
- אדם עם מוגבלות שכלית זכאי לכך שאדם המלווה אותו, למעט עורך דינו, יהיה נוכח בחקירה, אלא אם כן, לדעת החוקר המיוחד או החוקר, לפי העניין, מטעמים שירשמו, עלול הדבר לפגוע בחקירה.

ב. חקירת אדם עם מוגבלות נפשית:

- (1) חקירת אדם בעל מוגבלות נפשית תבוצע על ידי חוקר משטרה.
- (2) תחולת הנוהל לגבי אדם עם מוגבלות נפשית:
- א) כל נחקר בעל מוגבלות נפשית בעבירות לפי סעיפים 199 עד 205, 208, 214, 298, 300, 305, 329(א), 333 ו-345 עד 351 לחוק העונשין.
- ב) עבירה, לפי כל דין של אחראי על קטין או חסר ישע, שנעברה כלפי האדם עליו הוא אחראי.
- (3) סבר חוקר לפני תחילת חקירה או במהלכה, כי אדם העומד להיחקר או הנחקר בפניו הוא אדם עם מוגבלות נפשית או שדבר מוגבלותו הובא לידיעתו, יברר ככל הניתן את אופי ומידת מוגבלותו הנפשית.
- (4) אדם עם מוגבלות נפשית ייחקר ככל הניתן, על ידי חוקר מוסמך בעל הכשרה בנושא חקירת אנשים עם מוגבלות.
- (5) בטרם החקירה, על החוקר לבחון את הצורך והאפשרות להיעזר באיש מקצוע המומחה בתחום המוגבלות של הנחקר, בנציג עמותת "בזכות" (להלן בסעיף 3.4.4) או באדם אחר שעשוי לסייע לו בגביית העדות. ככל שנעשית פניה להסתייעות בגורם כאמור, יש לתעד זאת וכן האם הגורם סייע בפועל ובאיזה אופן.
- (6) ליווי בחקירה של אדם עם מוגבלות נפשית:

א) אדם עם מוגבלות נפשית זכאי לכך שאדם המלווה אותו, למעט עורך דינו, יהיה נוכח בחקירה, אלא אם עלול הדבר לפגוע בחקירה, והקצין הממונה לא אפשר זאת מטעמים שירשמו.

ב) לבקשת אדם עם מוגבלות נפשית, על החוקר להביא את דבר חקירתו לידיעת מטפלו (כמשמעותו בחוק זכויות החולה, התשנ"ו-1996) ואם רצה בכך הנחקר, לאפשר למטפל ללוותו בחקירתו, אלא אם עלול הדבר לפגוע בחקירה, והקצין הממונה לא אפשר זאת מטעמים שירשמו.

7) תיעוד חקירת אדם עם מוגבלות נפשית :

א) החוקר יתעד חקירת אדם עם מוגבלות נפשית במלואה, לרבות כל חילופי הדברים עם הנחקר או עם אחרים בנוכחותו בתיעוד חזותי.

ב) בהיעדר אפשרות סבירה בנסיבות העניין לתיעוד חזותי או אם סירב הנחקר להשיב לשאלות החוקר בשל השימוש בתיעוד חזותי, וסירובו תועד בתיעוד חזותי, יש לתעד את החקירה בתיעוד קולי. על החוקר לנמק בכתב מדוע החקירה לא תועדה בתיעוד חזותי.

ג) בהיעדר אפשרות סבירה לתיעוד קולי, או אם סירב הנחקר להשיב לשאלות החוקר בשל התייעוד הקולי וסירובו תועד בתיעוד הקולי, יש לתעד את החקירה בכתב. על החוקר לנמק בכתב מדוע החקירה לא תועדה בתיעוד חזותי או בתיעוד קולי.

ג. חקירת אדם עם מוגבלות אחרת :

1) סבר חוקר, לפני תחילת חקירה או במהלכה, שהאדם הנחקר בפניו הוא אדם עם מוגבלות אחרת, יחקור את האדם תוך שימוש בהתאמת הנגישות המתאימה, כפי שיפורט להלן.

2) על אף האמור בסעיף 1ג) לעיל, באפשרות החוקר להשתמש בהתאמת נגישות אחרת המספקת תקשורת עם הנחקר או לנהל את החקירה ללא ההתאמה, לבקשת נחקר או בהסכמתו.

3) נעשה שימוש בהתאמת נגישות אחרת, יתעד החוקר את בקשת הנחקר או הסכמתו לשימוש באמצעי האחר, לפי העניין.

4) על אף האמור בסעיף 1ג) לעיל, רשאי חוקר לחקור אדם עם מוגבלות אחרת ללא שימוש בהתאמת הנגישות המתאימה אם אמצעי העזר או שירות העזר המתאים לא בנמצא אף לאחר מאמץ סביר, וחקירת האדם נדרשת באופן מיידי כדי למנוע את סיכול החקירה או את שיבושה, למנוע סיכון לחיי אדם או לשלומו, לאפשר את מעצרו של חשודים נוספים או לשם גילוי ראיה.

5) התאמות הנגישות יחולו גם על פעולות חקירה הדורשות את נוכחות הנחקר, אלא אם מתקיימות נסיבות מיוחדות המונעות זאת, מטעמים שירשמו.

6) נדרש אדם עם מוגבלות אחרת לאשר בחתימתו מסמך, ולא היה מסוגל לחתום עליו בשל מוגבלותו, יציין הסכמתו או הסתייגותו בדרך אחרת, שתירשם בידי החוקר.

7) אדם עם מוגבלות בראייה :

א) בעת חקירת אדם עם מוגבלות בראייה, על החוקר לתאר בפני הנחקר את המקום בו מתבצעת החקירה ואת זהות האנשים המשתתפים בחקירה ותפקידם.

(ב) הגיע נחקר בעל מוגבלות בראיה עם מלווה- יאפשר החוקר למלווה להיכנס עמו לחדר החקירה טרם החקירה ועד תחילתה לצורך תיאור המקום והאנשים הנוכחים בו. זאת, בנוסף לזכותו למלווה בהתאם לכל דין אחר.

(ג) בסיום ההודעה, על החוקר להקריא לנחקר את ההודעה ולתעד את הקראת ההודעה בתיעוד חזותי או בתיעוד קולי.

(8) אדם בעל מוגבלות שמיעה:

(א) בעת חקירת אדם עם מוגבלות שמיעה המתקשר באמצעות שפת הסימנים בלבד, יזמן החוקר מתורגמן לשפת הסימנים מחברת התרגום עימה התקשרה משטרת ישראל בהתאם לנוהל חטיבת החקירות 03.300.181: "תרגום ועריכת תמליל חומר חקירה".

(ב) יש לתעד את החקירה בתיעוד חזותי.

(ג) בעת חקירת אדם עם מוגבלות שמיעה, אשר אינו נעזר במכשיר שמיעה אישי או מתקשר באמצעות שפת סימנים בלבד, ויכולת התקשורת עימו מוגבלת באופן משמעותי, על החוקר להיעזר במערכת להגברת שמע אישית, במידה וקיימת מערכת כזו, או לרשום את הדברים הנאמרים על ידי הנחקר במהלך החקירה במטרה לאפשר ולסייע לו לעקוב ולהבין את הנאמר בחקירה.

(9) אדם עם מוגבלות שמיעה ומוגבלות ראייה המתקשר באמצעות שפת סימנים במגע:

(א) בעת חקירת אדם עם מוגבלות שמיעה ומוגבלות ראייה המתקשר באמצעות שפת סימנים במגע, יזמן החוקר באמצעות מתורגמן לשפת סימנים במגע בהתאם לנוהל חטיבת החקירות 03.300.181: "תרגום ועריכת תמליל חומר חקירה".

(ב) יש לתעד את החקירה בתיעוד חזותי.

(10) אדם עם מוגבלות בניידות

בעת חקירת אדם עם מוגבלות בניידות, על החוקר לנהל את החקירה במקום שאליו מובילים דרך וכניסה נגישים, ובמרחק סביר מתא שירותים נגיש.

(11) אדם שעקב מוגבלותו אינו יכול לקרוא

בעת חקירת אדם שאינו יכול לקרוא, יקריא החוקר את הודעתו בפניו.

(12) אדם עם מוגבלות בתקשורת

חקירת אדם עם מוגבלות בתקשורת תיעשה בהתייעצות ובתיאום עם האחראי על חקירות מיוחדות באותו המחוז – **ראה נספח ב'.**

ד. **כללי: חקירת אדם עם מוגבלות שכלית, נפשית או אחרת:**

(1) בכל חקירת אדם עם מוגבלות, בעת גביית ההודעה במערכת הפלא, יש לסמן את סוג המוגבלות של המעורב במסך "אישור פרטים להוספת הודעה בתיק".

(2) פיקוח ובקרה:

(א) הקצין ממונה על החקירות בכל יחידה ידאג לתת הנחיות מפורטות בתיקי חקירת אנשים עם מוגבלות ויעקוב אחר חקירה בה מעורב אדם עם מוגבלות.

(ב) באחריות קצין נפגעי עבירות מחוזי לערוך בקורות בתיקי חקירה בהם החשוד או נפגע העבירה הינו אדם עם מוגבלות שכלית או נפשית.

ג) אירועי אלימות חמורים במיוחד, ובכלל זה רצח, ניסיון לרצח, אונס או כל עבירה חמורה אחרת, בהם מעורב אדם עם מוגבלות שכלית או נפשית, ידווחו בהתאם לנוהל 03.300.067 "קציני נפגעי עבירות מחוזיים" לראש מדור נפגעי עבירות בחטיבת החקירות באח"מ.

ד) ברמה הארצית יהיה מדור נפגעי עבירה גורם מקצועי ומנחה באשר ליישום נוהל זה.

3) התייעצות :

לאור החשיבות והרגישות הכרוכים בחקירת אנשים עם מוגבלות, מוצע להתייעץ, בעת הצורך, עם הפרקליט הרפרנט במחוז בנושא חקירה והעדה של אנשים עם מוגבלות- **ראה נספח ג'.**

4) ליווי וסיוע בהנגשת החקירה לאנשים עם מוגבלות :

בעת חקירת אדם עם מוגבלות, ניתן להסתייע בעמותת "בזכות", המעניקה שירותי הנגשה וליווי לאנשים עם מוגבלות בהליך הפלילי. ראה פרטי יצירת קשר בנספח ד'.

